

2. Bauer M. Y. Metodolohiia ekolohichnoi osvity [Methodology of environmental education], Chernivtsi, Kraiova osvita, 2000. –320 p.
3. Voitova L. Formuvannia ekolohichnoi kultury maibutnikh sotsialnykh pedahohiv u pedahohichnomu VNZ [Formation of ecological culture of future social pedagogues in pedagogical HEI]. Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia: zb. naukovykh prats Umanskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Pavla Tychyny, 2012, Vol 5 (1), pp. 144–150.
4. Drach I. I. Samostiina robota studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv yak vazhlyvyi element suchasnoi pidhotovky fakhivtsiv [Independent work of students of higher educational institutions as an important element of modern specialists training]. Novi tekhnolohii navchannia: naukovo-metodychnyj zbirnyk, Kyiv, Naukovo-metodychnyj tsentr vyshchoi osvity, 2004, Vol. 37, pp. 86–90.
5. Kliuchka S. Ekolooho-vykhovnyi potentsial pryrodookhoronnoi diialnosti v systemi moralno-etychnykh tsinnostei osobystosti [Ecological and educational potential of environmental activity in the system of moral and ethical values of personality], Vytoky pedahohichnoi maisternosti Pedahohichni nauky, 2015, Vol. 15, – pp. 118–124.
6. Kliuchka S. I. Formuvannia ekolohichnoi kompetentnosti v protsesi profesiinoi pidhotovky studentiv [Formation of ecological competence in the process of professional training of students], Visnyk Cherkaskykh natsionalnyi universytet imeni Bohdana Khmelnytskoho, 2011, Vol. 209 (1), pp.132–136.
7. Kontsepsiia ekolohichnoi osvity Ukrainy [Concept of ecological education of Ukraine]. Informatsiinyi zbirnyk Ministerstva osvity i nauky Ukrainy, 2002, Vol.7, pp. 3–23.
8. Lukianova L. Innovatsiini tekhnolohii v ekolohichnii osviti fakhivtsiv [Innovative technologies in ecological education of specialists]. Dydaktyka profesiinoi shkoly: zbirnyk naukovykh prats, Kyiv-Khmelnytskyi, 2005, Vol. 2, pp. 58–68.
9. Lukianova L.B. Suchasni pidkhody do formuvannia ekolohichnoi kompetentnosti fakhivtsiv [Modern approaches to the formation of environmental competence of specialists]. Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, dosvid, problemy: zbirnyk naukovykh prats, Kyiv-Vinnytsia: DOV “Vinnytsia”, 2008. Vol.17, pp.60–70.
10. Nedilska I.I. Metody proektnoi diialnosti ta modeliuвання u praktytsi vykladannia biolohii [Methods of project activity and modeling in the practice of teaching biology]. Biolohiia, 2007, Vol. 10 (166), pp. 2–4.
11. Plakhotnik O. V, Holovatiuk V. Ye. Innovatsiini pidkhody do ekolohichnoi osvity molodi [Innovative approaches to environmental education of young people], Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnogo universytetu imeni Mykoly Hoholia Psykholoho-pedahohichni nauky, Nizhyn, 2004, Vol. 3, pp. 88–90.
12. Pustovit H.P. Teoretyko-metodychni osnovy ekolohichnoi osvity i vykhovannia uchniv 1 – 9 klasiv u pozashkilnykh navchalnykh zakladakh: monohrafiia [Theoretical and methodical foundations of ecological education and upbringing of pupils of grades 1–9 in extracurricular educational institutions: monograph], Kyiv; Luhansk, Alma-mater, 2004. 540 p.
13. Sovhira S. V., Honcharenko H. Ye., Liulenko S. O. Tekhnolohiia ta orhanizatsiia pryrodookhoronnykh robit: pidruchnyk [Technology and organization of environmental works: a textbook], Kyiv, Naukovyi svit, 2011. 319 p.
14. Tulska O.L. Proektna diialnist yak zasib rozvytku profesiinoi kultury maibutnikh ekolohiv u protsesi fakhovoi pidhotovky [Project activity as a means of developing the professional culture of future environmentalists in the process of professional training]. Naukovi pratsi Donetskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Pedahohika, psykholohiia i sotsiolohiia, 2009, pp. 199–204.

Стаття надійшла в редакцію 03.09.2017 р.

УДК 159.98:[355.23+356.13]

DOI: 10:25128/2415-3605.17.3.15

ОЛЕНА ГЕВКО

alenyshka26@ukr.net
старший викладач,

Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького
м. Хмельницький, вул. Шевченка, 46

**КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНОСТІ КУЛЬТУРИ
ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-
ПРИКОРДОННИКІВ**

На основі аналізу критеріїв і показників культури професійного спілкування фахівців різного профілю і на основі цих досліджень і особливостей діяльності офіцера-прикордонника виокремлено критерії культури професійного спілкування останнього: особистісний, когнітивний та діяльнісний критерії. Охарактеризовано показники кожного із вказаних критеріїв. Показниками особистісного критерію є: комунікативність; організаторські здібності та уміння вирішувати конфліктні ситуації, емоційний комфорт у спілкуванні. Показниками когнітивного критерію визначено: знання офіцерів-прикордонників про основні види фахової комунікації, особливості професійного етикету, сутність та етапи бесіди з особами, які перетинають державний кордон; розуміння правил ведення ділових переговорів; знання норм невербальної та вербальної поведінки в українській та іноземних культурах. Показниками діяльнісного критерію визначено уміння: будувати логічно правильні та аргументовані висловлювання, вести діалог; правильно використовуючи стратегію і тактику розмови; долати комунікативні бар'єри; слухати й відстоювати свою позицію, а також навички культури вербального і невербального спілкування та культури зовнішнього вигляду. Охарактеризовано чотири рівні формування цього особистісного феномена.

Ключові слова: культура професійного спілкування, офіцер-прикордонник, особистісний, когнітивний та діяльнісний критерії.

ЕЛЕНА ГЕВКО

alenyshka26@ukr.net

старший преподаватель,

Национальная академия Государственной пограничной службы Украины им. Б. Хмельницкого
г. Хмельницкий, ул. Шевченко, 46

**КРИТЕРИИ, ПОКАЗАТЕЛИ И УРОВНИ СФОРМИРОВАННОСТИ
КУЛЬТУРЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБЩЕНИЯ БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ-
ПОГРАНИЧНИКОВ**

На основании анализа критериев и показателей культуры профессионального общения специалистов разных направлений и особенностей деятельности офицера-пограничника, выделены критерии культуры профессионального общения последнего: личностный, когнитивный и деятельностный. Охарактеризованы показатели каждого из выделенных критериев. Показателями личностного критерия являются коммуникативность; организаторские способности и умения решать конфликтные ситуации; эмоциональный комфорт в общении. Показателями когнитивного критерия определены: знания офицеров-пограничников про основные виды профессиональной коммуникации, особенности профессионального этикета, суть и этапы беседы с лицами, которые пересекают государственную границу; понимание правил ведения деловых переговоров; знания норм невербального и вербального поведения в украинской и иностранной культурах. Показателями деятельностного критерия определены умения: строить логично правильные и аргументированные высказывания, вести диалог, правильно использовать стратегию и тактику розговора; преодолевать коммуникативные барьеры; слушать и отстаивать свою позицию, а также навыки культуры вербального и невербального общения и культуры внешнего вида. Охарактеризованы четыре уровня формирования этого личностного феномена.

Ключевые слова: культура профессионального общения, офицер-пограничник, личностный, когнитивный и деятельностный критерии.

OLENA GEVKO

alenyshka26@ukr.net

Senior Lecturer,

National Bogdan Khmelnytsky Academy of the State Border Guard Service of Ukraine
Khmelnytsky, Shevchenko street 46

CRITERIA, INDICATORS AND CHARACTERISTICS OF THE LEVELS OF PROFESSIONAL COMMUNICATIVE CULTURE OF FUTURE BORDER GUARD OFFICERS

The article analyzes the approaches to the definition of criteria and indicators of the culture of professional communication of specialists of various profiles and outlines the criteria of the culture of professional communication on the basis of these studies. Taking into account the requirements to the properties and qualities of a graduate of the National Academy of the State Border Guard Service as a social person the following criteria have been determined: a personal criterion, which reflects the main personal qualities of a border guard officer, a cognitive criterion, which manifests itself in the cognitive element of a culture of professional communication, and an activity criterion that reveals the behavioural and activity side. The indicators of each of the identified criteria have been characterized, namely: communicational skills were chosen as indicators of the personal criterion of the professional communication culture of future border guard officers; organizational abilities and ability to solve conflict situations; emotional comfort in communication; a positive attitude towards the formation of a culture of professional communication and the understanding of its importance in the professional activity. The indicators of the cognitive criterion are defined as follows: the border guards' knowledge about the main types of professional communication, the peculiarities of professional etiquette, the essence and stages of conversation with the persons crossing the state border; the understanding of the rules of conducting business negotiations; the knowledge of norms of non-verbal and verbal behaviour in the Ukrainian and foreign cultures. The indicators of the activity criterion are defined in the following way: the ability to construct logically correct and reasoned statements, to build a dialogue, to use the strategy and tactics of conversation correctly, to overcome communicative barriers, to listen and defend their position, to have the skills of verbal and nonverbal communication culture and the culture of appearance.

Keywords: culture of professional communication, personal, cognitive and activity criteria, border guard officers.

Культура професійного спілкування офіцерів-прикордонників відрізняється від культури професійного спілкування інших соціальних груп змістовним наповненням її структурних елементів і зумовлена специфікою діяльності прикордонного відомства. Як і для інших відомств та представників інших професійних галузей, культура професійного спілкування офіцерів-прикордонників впливає на їхній особистісний розвиток та визначає ефективність виконання ними професійних завдань. Це актуалізує потребу у постійному розвитку культури професійного спілкування офіцерів-прикордонників.

Для визначення результативності роботи щодо формування культури професійного спілкування важливе значення має обґрунтування критеріїв, показників та рівнів сформованості цього особистісного феномена. Критерії та їх показники допомагають порівняти передбачені результати з реальними явищами, з'ясувати, як можна досягти результату педагогічної дії, тобто сформувати культуру професійного спілкування майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі їх фахової підготовки.

Метою статті є характеристика критеріїв, показників та рівнів сформованості культури професійного спілкування майбутніх офіцерів-прикордонників у фаховій підготовці.

Щодо культури професійного спілкування офіцерів Державної прикордонної служби України (ДПСУ), то на сьогодні відомі дослідження окремих аспектів професійного спілкування прикордонників. Йдеться про роботи Н. Берестецької, О. Бондаренко, О. Волобуєвої, О. Мисечко та інших науковців. Проте безпосередньо формування культури професійного спілкування майбутніх офіцерів-прикордонників на сьогодні не досліджено.

У «Словнику іншомовних слів» поняття «критерій» трактується як ознака, на основі якої проводиться оцінка, визначення або класифікація чого-небудь; як мірило оцінки [4, с. 305].

Вчені зазначають, що правильний вибір критерію є однією з найважливіших вимог до експерименту, оскільки це допомагає визначити сформованість тієї властивості, на вивчення якої спрямоване дослідження.

Важливим компонентом критерію є показник, тобто «свідчення, доказ, ознака, наочні дані про результати роботи» [7, с. 761]. Як компонент критерію, показник слугує типовим і конкретним проявом однієї з суттєвих сторін певної особистісної якості. За його допомогою можна оцінити якість та рівень сформованості того чи іншого педагогічного феномена.

У психолого-педагогічній літературі розглядається різні підходи до визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості культури професійного спілкування. Так, наприклад,

А. Лівенцова вказує, що критерії та рівні розвитку культури професійного спілкування повинні комплексно відображати сформованість її основних структурних компонентів: мотиваційно-ціннісного, перцептивного, комунікативного та інтерактивного [3, с. 4–5]. На думку А. Бичок, є наступні критерії сформованості культури професійного спілкування: мотиваційний, інтелектуальний, діяльнісний та емоційний [2, с. 26]. В. Урсол виокремлює ціннісний, особистісний, комунікативний та інтерактивний критерії сформованості культури професійного спілкування майбутніх соціальних працівників [5, с. 50].

О. Чернишенко визначає такі критерії культури ділового спілкування майбутніх фахівців фармакологічних спеціальностей та їх показники: мотиваційно-аксіологічний (мотивація до ділового спілкування, потреба у досягненні мети, співвідношення «цінності» й «доступності» у процесі спілкування), діяльнісний (комунікабельність, невербальні уміння, уміння та навички роботи з інформацією), особистісно-рефлексивний (уміння слухати, об'єктивність сприйняття партнера з спілкування) та прогностичний (візуально-презентативні уміння, прогностичні уміння) [6, с. 101].

Для визначення критеріїв культури професійного спілкування майбутніх офіцерів-прикордонників було взято до уваги загальні вимоги до властивостей та якостей випускника НАДПСУ як соціальної особистості, що їх представлено в освітньо-професійній програмі.

У результаті аналізу психолого-педагогічної літератури та дослідження специфіки і структури культури професійного спілкування офіцера-прикордонника ми визначили три основні критерії, що дають змогу робити висновок про ступінь сформованості культури професійного спілкування майбутнього офіцера-прикордонника: особистісний, когнітивний та діяльнісний. Ці критерії стосуються основних компонентів структури культури професійного спілкування майбутнього офіцера ДПСУ: особистісний критерій відображає основні особистісні якості офіцера-прикордонника; у когнітивному критерії виявляється когнітивний елемент культури професійного спілкування; діяльнісний критерій розкриває поведінкову та діяльнісну сторони.

Особистісний критерій стосується емоцій, за допомогою яких реалізовується культура професійного спілкування, сформованість організаторських здібностей, досвід рефлексії, здатність до прояву та контролю емпатії, дотримання моральних норм суспільства. З огляду на це показниками особистісного критерію культури професійного спілкування майбутніх офіцерів-прикордонників обрано комунікативність, організаторські здібності та уміння вирішувати конфліктні ситуації, емоційний комфорт у спілкуванні (повага до співрозмовника, розкутість, такт, ввічливість), позитивне ставлення до формування культури професійного спілкування та розуміння її значення у професійній діяльності, здатність до емпатії, розуміння стереотипів поведінки інших людей, терпимість до чужої думки.

Когнітивний критерій культури професійного спілкування дозволяє виявити рівень комунікативних знань офіцера-прикордонника та його здатність вирішувати комунікативні завдання у фаховій діяльності. Успішність цього аспекта комунікативної діяльності визначається широтою й обґрунтованістю знань про основи і специфіку комунікативної діяльності офіцера-прикордонника, особливості його професійного спілкування, основні бар'єри, що виникають під час міжособистісного спілкування, вимоги професійної етики, закономірності сприйняття, впливу, взаєморозуміння, а також здатністю до самопізнання й самоаналізу. З огляду на це показниками когнітивного критерію культури професійного спілкування майбутніх офіцерів-прикордонників визначено: знання офіцерів-прикордонників про специфіку професійної комунікативної діяльності й основні види фахової комунікації, знання про особливості професійного етикету офіцера-прикордонника, про сутність, етапи ділової бесіди та бесіди з особами, які перетинають державний кордон, розуміння правил ведення ділових переговорів, підтримання контактів з жителями прикордоння та представниками органів місцевого самоуправління, знання норм невербальної та вербальної поведінки в українській та іноземних культурах. Загалом цей критерій дозволяє характеризувати знання майбутніх офіцерів-прикордонників, які необхідні їм для фахової комунікативної діяльності та формування культури професійного спілкування.

Діяльнісний критерій допомагає визначити ступінь сформованості необхідних для ефективного спілкування комунікативних навичок і вмій, а саме: уміння слухати, ставити запитання й відповідати на них, навички монологічного мовлення й діалогу, уміння створювати

тексти, уміння в розмові брати ініціативу, а потім передавати її партнерові, уміння забезпечувати конструктивний зворотний зв'язок, спостерігати й правильно інтерпретувати невербальну поведінку партнера й оптимально використовувати весь комплекс невербальних засобів спілкування, управляти спілкуванням, у т. ч. в ситуації конфлікту.

З урахуванням сутності професійної комунікативної діяльності та вмінь – складових діяльнісного компонента культури професійного спілкування майбутніх офіцерів-прикордонників показниками діяльнісного критерію розвиненості культури професійного спілкування визначені: уміння будувати логічно правильні та аргументовані висловлювання, дотримуватись мовних норм; уміння будувати діалог, правильно використовуючи стратегію і тактику розмови; уміння долати комунікативні бар'єри; ґрунтовні уміння та навички з базових і фахових дисциплін; уміння слухати й відстоювати свою позицію; уміння варіювати комунікативними засобами в процесі комунікації відповідно до мовного етикету; навички культури вербального і невербального спілкування та культури зовнішнього вигляду.

Комунікативні вміння в професійній діяльності офіцера-прикордонника пов'язані зі знаннями про правила професійної поведінки в конкретній ситуації, знаннями символів системи (мови й культури), в межах яких відбувається комунікація, особистим комунікативним досвідом учасників. Йдеться про те, що високий рівень розвитку культури професійного спілкування має проявлятися у: позитивній спрямованості комунікативного акту, без реакцій ігнорування, маніпулювання: перевазі діалогічної форми взаємодії; варіативності й різноманітності застосованих комунікативних прийомів; адекватності вибраного стилю й ролєвої позиції ситуації спілкування; високому рівні самооцінки свого статусу й загальної задоволеності від усього комунікативного процесу. Загалом діяльнісний критерій дозволяє визначити ступінь володіння вмінями, що забезпечують ефективну професійну комунікацію.

Науковий підхід до проблеми формування культури професійного спілкування майбутніх офіцерів-прикордонників зумовлює необхідність виявлення якісних характеристик сформованості цього особистісного феномена, тобто рівнів.

У більшості досліджень при вивченні культури професійного спілкування науковці, зокрема, С. Амеліна, В. Лівенцова, О. Урсол, І. Радомський, О. Рембач, О. Чернишенко, виокремлюють високий, середній та низький його рівні. Оригінальним є підхід до визначення рівнів культури професійного спілкування О. Берестенко. ВОНА виділяє п'ять рівнів культури професійного спілкування фахівця, а саме: 1) низький (примітивний, маніпулятивний); 2) елементарний (конвенційний); 3) базовий (стандартизований); 4) досконалий (діловий); 5) високий (творчий, духовний) [1, с. 163].

Враховуючи напрацювання науковців, а також характеристики компонентів та критеріїв, що дозволяють оцінити рівень сформованості культури професійного спілкування майбутніх офіцерів-прикордонників – особистісного, когнітивного та діяльнісного, ми виокремили чотири рівні сформованості цього особистісного феномена: високий, достатній, середній і низький. Це зумовлено необхідністю більш точного визначення змін у сформованості культури професійного спілкування майбутніх офіцерів-прикордонників. Часто буває так, що зміни відбулися, але офіцера-прикордонник не має високого рівня сформованості культури власного професійного спілкування. З огляду на це ми виокремили ще проміжний етап між високим і середнім рівням – достатній. Охарактеризуємо виділені рівні розвитку культури професійного спілкування.

У курсантів НАДПСУ з низьким рівнем сформованості культури професійного спілкування майже не сформовані стійкі пізнавальні інтереси в сфері комунікації; вони мають поверхові уявлення про зміст цієї культури, тому, як правило, не ставляться загалом позитивно до формування культури професійного спілкування та майже не розуміють її значення у майбутній фаховій діяльності; не прагнуть активно засвоїти знання щодо особливостей різних видів професійної комунікативної діяльності; прагнення до самоосвіти й розвитку комунікативних навичок, необхідних при вирішенні проблемних ситуацій у професійній діяльності, майже не проявляються; у таких курсантів особистісні якості здебільшого не сформовані, вони рідко виявляють здатність до емпатії, не розуміють стереотипів поведінки інших людей, нетерпимі до чужої думки. Такі курсанти майже не вміють будувати логічно правильні та аргументовані висловлювання; їм важко будувати діалог з дотриманням стратегії і тактики розмови; не вміють долати комунікативні бар'єри; їм важко вести ділові розмови й розробляти стратегію комунікативної поведінки; не вміють слухати та інтерпретувати

невербальну поведінку співрозмовника, конструктивно критикувати; не вміють варіювати комунікативними засобами в процесі комунікації відповідно до мовного етикету; слабо володіють ефективними стратегіями виходу з конфліктних ситуацій; часто вдаються до конфліктно-деструктивних дій у процесі й при завершенні спілкування.

У курсантів з середнім рівнем сформованості культури професійного спілкування сформовані нестійкі пізнавальні інтереси в сфері комунікації та професійної комунікативної діяльності; курсанти мають поверхові уявлення про зміст культури професійного спілкування, тому, як правило, не завжди позитивно ставляться до її формування та не розуміють її значення у майбутній фаховій діяльності; не завжди прагнуть активно засвоїти знання щодо особливостей різних видів професійної комунікативної діяльності; прагнення до самоосвіти й розвитку комунікативних навичок, необхідних для вирішення проблемних ситуацій у фаховій діяльності, у таких курсантів виявляється не завжди; в них особистісні якості сформовані вибірково, вони виявляють здатність до емпатії в окремих випадках, не повністю розуміють стереотипи поведінки інших людей, не завжди терпимі до чужої думки.

Курсанти в більшості випадків вміють будувати логічно правильні та аргументовані висловлювання, їм вдається вести діалог з дотриманням стратегії і тактики розмови. Однак вони не завжди вміють долати комунікативні бар'єри; їм деколи важко вести ділові розмови й розробляти стратегію комунікативної поведінки, що впливає на ухвалення управлінського рішення; вони не завжди вміють слухати та інтерпретувати невербальну поведінку співрозмовника, конструктивно критикувати; не вміють належно варіювати комунікативними засобами у процесі комунікації відповідно до мовного етикету; не завжди володіють ефективними стратегіями виходу з конфліктних ситуацій; деколи вдаються до конфліктно-деструктивних дій під час й при завершенні спілкування.

У курсантів з достатнім рівнем сформованості культури професійного спілкування сформовані переважно стійкі пізнавальні інтереси в сфері комунікації та професійної комунікативної діяльності; вони мають достатні уявлення про зміст культури професійного спілкування, тому, як правило, майже завжди позитивно ставляться до формування культури професійного спілкування та розуміють її значення у майбутній фаховій діяльності; спрямованість на безперервний саморозвиток себе як учасника комунікації у них переважно виражена; прагнення до самоосвіти й розвитку комунікативних навичок, необхідних при вирішенні проблемних ситуацій у професійній діяльності, виявляється дуже часто; у курсантів не всі особистісні якості сформовані, вони виявляють здатність до емпатії в більшості випадків, розуміють стереотипи поведінки інших людей, терпимі до чужої думки. Такі курсанти загалом вміють будувати логічно правильні та аргументовані висловлювання; їм вдається вести діалог з дотриманням стратегії і тактики розмови; вони в більшості випадків вміють долати комунікативні бар'єри; вміють вести ділові розмови й розробляти стратегію комунікативної поведінки для ухвалення управлінського рішення; загалом вміють слухати та інтерпретувати невербальну поведінку співрозмовника, конструктивно критикувати; можуть належно варіювати комунікативними засобами в процесі комунікації відповідно до мовного етикету; загалом володіють ефективними стратегіями виходу з конфліктних ситуацій; майже не вдаються до конфліктно-деструктивних дій під час й при завершенні спілкування.

У курсантів з високим рівнем сформованості культури професійного спілкування сформовані стійкі пізнавальні інтереси в сфері комунікації та професійної комунікативної діяльності; вони мають повні уявлення про зміст культури професійного спілкування, тому, як правило, завжди позитивно ставляться до формування культури професійного спілкування та розуміють її значення у професійній діяльності; спрямованість на безперервний саморозвиток себе як учасника комунікації у них виражена яскраво; прагнення до самоосвіти й розвитку комунікативних навичок, необхідних при вирішенні проблемних ситуацій у професійній діяльності, виявляється завжди; курсанти мають сформовані необхідні особистісні якості, виявляють здатність до емпатії, глибоко розуміють стереотипи поведінки інших людей, завжди терпимі до чужої думки. Такі курсанти вміють будувати логічно правильні та аргументовані висловлювання; їм завжди вдається вести діалог з дотриманням стратегії і тактики розмови; вони вміють долати комунікативні бар'єри, вести ділові розмови й розробляти стратегію комунікативної поведінки для ухвалення управлінського рішення; вміють слухати та інтерпретувати невербальну поведінку співрозмовника, конструктивно критикувати; належно

варіювати комунікативними засобами в процесі комунікації відповідно до мовного етикету; володіють ефективними стратегіями виходу з конфліктних ситуацій; не вдаються до конфліктно-деструктивних дій під час й при завершенні спілкування.

Отже, основними критеріями сформованості культури професійного спілкування у майбутніх офіцерів-прикордонників є особистісний, змістовний та діяльнісний. Визначення рівнів сформованості цієї культури у курсантів НАДПСУ допомагає проаналізувати характеристики, які необхідні в майбутньому офіцерам-прикордонникам при переході на наступний, вищий рівень професійного зростання в процесі фахової діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берестенко О. Г. Культура професійного спілкування: навч.-метод. посібник. – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2013. – 298 с.
2. Бичок А. В. Формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців міжнародного бізнесу і менеджменту дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / А. В. Бичок. – Тернопіль, 2010. – 218 с.
3. Лівенцова В. А. Формування культури професійного спілкування у майбутніх менеджерів невиробничої сфери: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / В. А. Лівенцова. – Тернопіль, 2002. – 20 с.
4. Словник іншомовних слів / уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К.: Наук. думка, 2002. – 680 с.
5. Урсол О. В. Формування культури професійного спілкування у майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних методів навчання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / О. В. Урсол. – К., 2012. – 200 с.
6. Чернишенко О. О. Формування культури ділового спілкування майбутніх фахівців фармакологічних спеціальностей: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / О. О. Чернишенко. – Кропивницький, 2017. – 277 с.
7. Яременко В. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. / В. Яременко, О. Сліпушко. – К.: Аконт, 2007. – Т. 2. – 926 с.

REFERENCES

1. Berestenko O. H. Kultura profesiinoho spilkuвання, Luhansk [Culture of professional communication]. Vyd-vo DZ «LNU imeni Tarasa Shevchenka», 2013, 300 p.
2. Bychok A. V. Formuvannya kultury profesiinoho spilkuвання maibutnikh fakhivtsiv mizhnarodnoho biznesu i menedzhmentu [The Formation of the Culture of Professional Communication among Future Specialists of International Business and Management.]. dys... kand. ped. nauk, Ternopil, 2010, 218 p.
3. Liventsova V. A. Formuvannya kultury profesiinoho spilkuвання u maibutnikh menedzheriv nevyrobnychoi sfery [Formation of professional communicative culture at the future managers of non-productive sphere]. avtoref. dys. na zdobuttia stupenia kand. ped. nauk, Ternopil, 2002, 20 p.
4. Slovyk inshomovnykh sliv [Dictionary of foreign words]. ukklad. S. M. Morozov, L. M. Shkaraputa, K.: Nauk. dumka, 2002, 680 p.
5. Ursol O. V. Formuvannya kultury profesiinoho spilkuвання u maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv zasobamy interaktyvnykh metodiv navchannya [Forming of culture of professional intercourse for future social workers by the interactive methods of studies.]. dys. kand. ped. nauk, K., 2012, 200 p.
6. Chernyshenko O. O. Formuvannya kultury dilovoho spilkuвання maibutnikh fakhivtsiv farmakolohichnykh spetsialnostei [Forming business communication culture of future pharmacologists]. dys.... kand. ped. nauk, Kropyvnytskyi, 2017, 277 p.
7. Iaremenko V. Novyi tлумachnyi slovyk ukrainskoi movy [A new explanatory dictionary of the Ukrainian language]. V. Yaremenko, O. Slipushko, K., Akonit, 2007, Vol. 2, 926 p.

Стаття надійшла в редакцію 03.03.2017 р.

УДК 355.23 (477)

DOI: 10:25128/2415-3605.17.3.16

ОЛЕГ БОЙКО

olegboyko69@gmail.com

кандидат педагогічних наук, доцент,

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
м. Львів, вул. Героїв Майдану, 32